

УДК 378.091.31-051:504

ГЛАДУН Тетяна Святославівна –

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін та охорони

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0002-0231-1238

email: gladunt@ukr.net

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЇ З
ОСНОВАМИ МЕТОДИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
УКРАЇНИ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Людський вплив на природне середовище з кожним роком стає все більш відчутним, і в багатьох випадках його дія перевищує значення природних змін. Адже безліч локальних антропогенних дій різної інтенсивності, наприклад, від спалювання зібраного опалого листя до роботи потужного нафтового або іншого хімічного комбінату, впливаючи на кругообіг природних процесів, призводять до глобальних змін на планеті. Кожен житель Землі робить свій персональний внесок у погіршення стану довкілля, при цьому відчуває зворотну реакцію у вигляді активізації різних захворювань, погіршення якості питної води і харчових продуктів, погіршення умов для відпочинку на природі, змін клімату тощо.

Сучасна екологічна ситуація, кризові явища в природі наштовхують учених на думку про необхідність вимагати нової ціннісної орієнтації у стосунках людини з природою, перегляду певних моральних норм, які регулюють поведінку людини в природі. У розв'язанні цих завдань провідну роль має відігравати неперервний процес екологічної освіти і виховання, який має починатися в ранньому дитинстві (дошкільний

рівень), коли закладаються основи свідомого ставлення до навколишнього середовища, і продовжуватися протягом усього життя людини – у школі, у ВНЗ, після закінчення ВНЗ – й охоплювати всі вікові професійні групи. Підґрунтям організації екологічної освіти і виховання мають бути ідеї гуманізму, природодоцільності, розроблені видатними мислителями-педагогами минулого (від Сократа, Я. Коменського, Г. Песталоцці до К. Ушинського і В. Сухомлинського та ін.).

Результатом педагогічної освіти і виховання, як зазначається в Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.), Концепції національного виховання, повинен бути високий рівень екологічної свідомості, що відповідає життєвій позиції та навичкам безпечної діяльності в навколишньому середовищі. Проте на сучасному етапі розвитку екологічної освіти й виховання в Україні спостерігається низький рівень екологічної свідомості і екологічної культури молоді, суспільства. Причиною цього можуть бути:

1. Спроба сформувати суспільну екологічну свідомість, обминувши особистісний рівень. Тільки з урахуванням індивідуальних потреб, здібностей, особливостей кожної дитини можна перебудувати екологічне мислення, повернути особистість до активної безпечної діяльності в галузі довкілля.

2. Відсутня орієнтація на випереджувальний характер в екологічній освіті та вихованні, відставання шкільних навчальних програм з дисциплін екологічної спрямованості від сучасних досягнень відповідних наук (географії, екології, хімії, біології тощо).

3. Не враховується нове соціальне замовлення суспільства на формування екологічної культури кожної людини незалежно від рівня освіти, професійної підготовки.

4. Формування понять здійснюється в більшості випадків не мотивовано, без урахування пізнавальних інтересів, життєвого досвіду

студентів. А тому не знаходить практичного застосування і не стає мотивом діяльності.

5. Недостатня методична підготовка вихователів дитячих садків, учителів початкових класів, учителів-предметників з питань екологічної освіти і виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що проблемами вивчення екології у вищих навчальних закладах займалися: А. Андрейцев, С. Анісімова, Г. Білявський, А. Бродський, Н. Воронков, А. Запольський, В. Кучерявий, О. Подашкін, О. Рибалова та ін.; питаннями екологічної освіти: Л. Білик, Г. Глухова, В. Джигирей Н. Єфіменко, З. Козак, А. Мельниченко, В. Онопрієнко, В. Петрук, І. Тимчук та ін.; екологічним моделюванням: С. Дерябо, І. Зверєв, В. Ковальчук, З. Калмикова, М. Реймерс та ін.

Мета статті – розкрити зміст розробленої програми «Основи екології з методикою викладання» для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, слухачів інститутів післядипломної освіти.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення педагогічної, психологічної і навчально-методичної літератури, порівняння, систематизація, які дали змогу узагальнити теоретичний матеріал та розробити програму «Основи екології з методикою викладання».

Виклад основного матеріалу дослідження. Програма «Основи екології з методикою викладання» для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, слухачів інститутів післядипломної освіти включає нормативні дані та навчально-тематичний план.

Таблиця 1

Нормативні дані

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Семінари	Практична робота	Інд. дом. міжсесійні завдання	Всього	Форма звітності
Очно-заочна			21	11	8	+	40	Залік

Таблиця 2

Навчально-тематичний план

Теми	Кількість годин			
	Лекції	Семінари	Практичні	Всього
I. Основи екології				
Тема 1. Історія виникнення екології.	2	2	–	4
Тема 2. Екологія як наука.	2	2	–	4
Тема 3. Взаємодія суспільства і біосфери.	2	2	–	4
Тема 4. Технологічні аспекти взаємодії суспільства і навколишнього середовища.	2	2	–	4
Тема 5. Техногенне забруднення навколишнього середовища і здоров'я людей				
II. Методика екологічної освіти і виховання				
Тема 1. Методика екологічної освіти і виховання як наука.	1	1	–	2
Тема 2. Особливості методики екологічної освіти і виховання .	–	–	2	2
Тема 3. Теорія та методика екологічної освіти і виховання учнів школи I ступеня.	–	–	2	2
Тема 4. Екологічна освіта і виховання в школі II ступеня				
Підсумкове заняття (за планом викладача)	–	2	–	2

Питання на залік з дисципліни «Основи екології з методикою викладання».

1. Експедиція як форма екологічного навчання Виховання любові до природи у молодших школярів під час екскурсій.

2. Теоретичні основи екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку.

3. Екологічне виховання як соціально-педагогічна проблема.

4. Форми неперервної екологічної освіти: дошкільна, шкільна, професійна, вузівська.

5. Екологічна культура особистості. Дослідження поняття «екологічна культура» та її складові: екологічна свідомість, екологічні переконання, екологічний світогляд, наявність готовності до екологічної діяльності, формування відповідального ставлення до навколишнього середовища.

6. Формування екологічної культури на основі інтегрованого підходу до екологічних проблем в системі «природа – наука – виробництво – суспільство – людина».

7. Формування екологічної свідомості; екологічна просвіта – досягається включенням екологічних довідок як фрагментів навчального матеріалу на уроках і позаурочних заняттях.

8. Зміст сучасної екологічної освіти на муніципальному рівні.

9. Зміст сучасної екологічної освіти на регіональному рівні.

10. Провідні принципи екологічної освіти. На основі принципів визначте цілі екологічної освіти.

11. Позашкільна екологічна освіта і виховання, дитячі та молодіжні громадські організації природоохоронного спрямування.

12. Екологічна освіта з питань навколишнього середовища в межах формальної і неформальної освіти.

13. Мета і завдання Всеукраїнської екологічної Ліги у галузі екологічної освіти та виховання.

14. Екологічна освіта учнів у позашкільних закладах: сучасний стан та перспективи.

15. Екологічне виховання – один із найважливіших напрямів сучасної школи.

16. Екологічне виховання при ознайомленні з рослинами, тваринами.

17. Екскурсія – важливий засіб формування екологічної культури.

18. Стежина екологічних знань і вмінь.

19. Зв'язок екологічного й естетичного виховання молодшого школяра, виховання екологічної свідомості.

20. Правові аспекти екологічного виховання.

21. Казка як засіб формування екологічних знань.

22. Рухливі ігри екологічного спрямування як метод екопедагогіки.

23. Державна і громадська підтримка екологічної освіти і поширення екологічної інформації.

24. Міжнародне співробітництво в галузі екологічної освіти.

25. Методологічні проблеми екологічної освіти.

26. Екологічна освіта і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.

27. Стандартизація змісту шкільної екологічної освіти.

28. Становище екологічної освіти в різні історичні періоди.

29. Сучасний стан екологічної освіти в предметах природничо-наукового циклу у загальноосвітніх навчальних закладах.

30. Головні складові системи екологічна освіта.

31. Екологічне мислення, екологічна свідомість - основа екологічної культури.

32. Дайте визначення: «Екологічна культура особистості». Проблеми формування екологічної культури (за С. Лаврушиною).

33. Дайте визначення: «Формування екологічної культури особистості» (за М. Мойсеєвим). Назвіть провідні елементи, які є неодмінною частиною діяльності усієї системи екологічної освіти

34. Дайте визначення: «Екологічна освіта», «Екологічне виховання». Охарактеризуйте широке коло концептуальних побудов, сучасних розробок для студентів ВНЗ.

35. Наступність у змісті екологічної освіти. Зв'язок теоретичних знань з практичною діяльністю. Проведення навчальних екологічних практикумів (в лабораторних умовах і в навколишньому середовищі).

36. Екологізація природничо-наукових, і гуманітарних дисциплін. Прикладні і технічні питання, пов'язані з раціональним природокористуванням і охороною природного середовища на всіх ступенях навчання.

37. Понятійний апарат, необхідний для базової екологічної освіти визначається розділами: «Біосфера», «Проблеми глобальної екології», «Проблеми регіональної екології», «Екологія людини», «Соціальна екологія». Охарактеризуйте кожен з них.

38. Вищі навчальні заклади в системі екологічної освіти. Основні напрямки за якими проводиться екологічне навчання студентів вищих навчальних закладів.

39. Концепція екологічної освіти України, як елемент концепції гармонійного розвитку держави, актуальний і важливий державний документ.

40. Стратегічні напрямки і тактичні завдання розвитку екологічної освіти.

41. Зміст та структура формальної та неформальної екологічної освіти.

42. Дошкільна екологічна освіта. Екологічне просвітництво серед батьків в системі дошкільної освіти.

43. Загальна середня екологічна освіта. Основні завдання та загальні пріоритети екологічної освіти.

44. Дисципліна «Основи екологічних знань», як оптимальне співвідношення основних теоретичних знань і практичних навичок, які необхідні для розуміння сталого розвитку, здійснення природоохоронної діяльності.

45. Особливості формування екологічної культури студентів вищих навчальних закладів.

46. Екологічні знання в сучасному освітньому дискурсі.

47. Філософсько-етичні засади екологічної освіти.

48. Освіта як системний чинник формування екологічної культури майбутніх учителів.

49. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу.

50. Соціальні та економічні аспекти екологічної освіти.

51. Світовий розвиток і екологія.

52. Природокористування як наука про ставлення людини до природних компонентів.

53. Ресурси промислового виробництва й особливості їх використання.

54. Екологічні проблеми сучасного світу. Найнебезпечніші забруднювачі навколишнього середовища.

55. Підтримання й відновлення, раціональні зміни екологічної рівноваги та природних систем.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Як бачимо, дана дисципліна включає особливості методики екологічної освіти і виховання дітей дошкільного, молодшого, середнього та старшого шкільного віку. Ознайомлення з програмою студентів педагогічних закладів - майбутніх учителів, які викладатимуть екологію у дошкільних та шкільних закладах освіти, озброїть їх необхідним методичним

інструментарієм, що сприятиме підвищенню ефективності екологічної освіти і виховання дітей та підлітків.

Підготовка фахівців у галузі екології дозволить значно поліпшити екологічну освіту в Україні, готувати спеціалістів з екологічним мисленням. Вони повинні розуміти суть екологічних проблем й активно сприяти природоохоронним заходам, відчувати свою відповідальність за стан навколишнього природного середовища.

Подальшого дослідження потребує обґрунтування ефективної підготовки майбутніх фахівців у галузі екології у процесі підготовки до професійної діяльності при вивченні дисциплін екологічного напрямку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Агейкіна Р. Основи екології – людина та навколишнє середовище : авторська програма, 1 – 4 класи. *Початкова школа*. 2010. №6. С. 39 – 42.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з екології. *Біологія і хімія в школі*. 2002. №5. С. 31 – 33.
3. Рудишин С. Д. Методологічна основа формування змісту професійного навчання й виховання студентів-екологів у вищій школі. *Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук*. 2009. №3. С. 47 – 55.
4. Скиба Ю. Дидактичні принципи підготовки майбутніх екологів до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку. *Рідна школа*. 2012. № 3. С. 13 – 17.
5. Шматько В. Г., Нікітін Ю. В. Екологія і організація природоохоронної діяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. К. : КНТ, Нац. акад. управління, 2006. 303 с.

REFERENCES

1. Agejkina, R. (2010), *Osnovy` ekologiyi – lyudy`na ta navkoly`shnye seredovy`shhe : avtors`ka programa, 1 – 4 klasy`* [The fundamentals of ecology - man and environment: author's program, 1 – 4 classes]. *Pochatkova shkola*, №6, 39 – 42.

2. Kry`teriyi ocinyuvannya navchal`ny`x dosyagnen` uchniv z ekologiyi (2002), [Criteria for assessing student achievements in environmental education]. *Biologiya i ximiya v shkoli*, №5, 31 – 33.

3. Rudy`shy`n, S. D. (2009), *Metodologichna osnova formuvannya zmistu profesijnogo navchannya j vy`xovannya studentiv-ekologiv u vy`shhij shkoli* [Methodological basis of the formation of the content of vocational training and education of students-environmentalists in high school]. *Pedagogika i psy`xologiya. Visny`k Akademiyi pedagogichny`x nauk*, №3, 47 – 55.

4. Sky`ba, Yu. (2012), *Dy`dakty`chni pry`ncy`py` pidgotovky` majbutnix ekologiv do upravlins`koyi diyal`nosti na zasadaх zbalansovanogo rozvy`tku* [Didactic Principles of Preparing Future Ecologists for Management Activities on the Basis of Sustainable Development]. *Ridna shkola*, № 3, 13 – 17.

5. Shmat`ko, V. G. and Nikitin, Yu. V. (2006), *Ekologiya i organizaciya pry`rodooxoronnoyi diyal`nosti* [Ecology and organization of environmental activity] : navch. posib. dlya stud. vy`shh. navch. zakladiv. Nacz. akad. Upravlinnya, KNT, Kyiv, Ukraine.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГЛАДУН Тетяна Святославівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін та охорони Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: теорія і методика професійної освіти.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ

ГЛАДУН Татьяна Святославовна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры общетехнических дисциплин и охраны Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова.

Научные интересы: теория и методика профессионального образования.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GLADUN Tetjana Svyatoslavivna – candidate of pedagogical sciences, associate professor of department of general and technical disciplines but labour protection of the National pedagogical university of the name of M. P. Dragomanov.

Scientific interests: theory and methodology of trade education.

ГЛАДУН Тетяна Святославівна. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЇ З ОСНОВАМИ МЕТОДИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ.

Анотація. У статті перераховані основні проблеми викладання екології з основами методики у вищих навчальних педагогічних закладах: відсутня орієнтація на випереджувальний характер в екологічній освіті та вихованні, відставання шкільних навчальних програм з дисциплін екологічної спрямованості від сучасних досягнень відповідних наук (географії, екології, хімії, біології тощо); спроба сформувати суспільну екологічну свідомість, обминувши особистісний рівень. Тільки з урахуванням індивідуальних потреб, здібностей, особливостей кожного студента (учня) можна перебудувати екологічне мислення, повернути особистість до активної безпечної діяльності в галузі довкілля; не враховується нове соціальне замовлення суспільства на формування екологічної культури кожної людини незалежно від рівня освіти, професійної підготовки; формування понять здійснюється в більшості випадків не мотивовано, без урахування пізнавальних інтересів, життєвого досвіду студентів (учнів).

Запропонована програма «Основи екології з методикою викладання» для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, слухачів інститутів післядипломної освіти, яка сприятиме підвищенню екологічної освіти та надасть суму професійних знань про природу, допоможе сформувати активну громадську екологічну позицію, екологічний стан мислення, виховати високу екологічну культуру, пробудити почуття особистої причетності до розв'язання проблем охорони навколишнього середовища.

Ключові слова: екологічна ситуація, екологія з основами методики, екологічна освіта, екологічне мислення, екологічна свідомість.

ГЛАДУН Татьяна Святославовна. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ЭКОЛОГИИ С ОСНОВАМИ МЕТОДИКИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ.

Аннотация. В статье перечислены основные проблемы преподавания экологии с основами методики в высших учебных педагогических заведениях: отсутствуют ориентация на опережающий характер в экологическом образовании и воспитании, отставание школьных учебных программ с дисциплин экологической направленности от современных достижений соответствующих наук (географии, экологии, химии, биологии и тому подобное); попытка сформировать общественное экологическое сознание, обойдя личностный уровень. Только с учетом индивидуальных потребностей, способностей, особенностей каждого студента (ученика) можно перестроить экологическое мышление, привлечь личность к активной безопасной деятельности в отрасли окружающей среды; не учитывается новый социальный заказ общества на формирование экологической культуры каждого человека независимо от уровня образования, профессиональной подготовки; формирование понятий осуществляется в большинстве случаев не мотивировано, без учета познавательных интересов, жизненного опыта студентов (учеников).

Предложена программа «Основы экологии с методикой преподавания» для студентов высших педагогических учебных заведений, слушателей институтов последипломного образования, которая будет способствовать повышению экологического образования и предоставит сумму профессиональных знаний о природе, поможет сформировать активную общественную экологическую позицию, экологическое состояние мышления, воспитать высокую экологическую культуру, пробудить чувство личной причастности к решению проблем охраны окружающей среды.

Ключевые слова: экологическая ситуация, экология с основами методики, экологическое образование, экологическое мышление, экологическое сознание.

GLADUN Tetjana Svyatoslavivna. ACTUAL PROBLEMS OF THE TEACHING OF ECOLOGY WITH THE BASIS OF METHODOLOGY IN THE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE.

Abstract. In this article are listed the main problems of the teaching of ecology with the basis of methodology in the higher pedagogical education establishments: an orientation on passing ahead character in ecological education and upbringing and lag of the school learning programmes are absent from disciplines of ecological orientation from the modern achievements of corresponding sciences (geography, ecology, chemistry, biology and other); attempt to form public ecological consciousness, going round a personality level. Only taking into account individual necessities, skills, features of every child it is possible to reconstruct ecological thought, bring over personality to active safe activity in industry of environment; the new social order of society is not taken into account on forming of ecological culture of each person regardless of level of education and professional preparation; the forming of concepts is carried out in most cases not motivated, without the account of cognitive interests and the vital experience of the students. And that's why it does not find practical application and does not become reason of activity.

The offered program «The bases of ecology with the method of teaching» for the students of higher pedagogical educational establishments, the listeners of institutes of postgraduate studie, which will promote the increase of ecological education and give the sum of professional knowledges about nature, will help to form active public ecological

position, the ecological state of thinking, to educate a high ecological culture, wake up the sense of the personal involvement to the decision of problems of guard of environment.

Main directions of development and perfection of professional preparation of future environmentalists are: grant to the students of knowledge and abilities from the improvement of the state of environment, research of the state of hydrosphere, estimation of the state of natural acco- but geosystems, natural fund; realization of monitoring of environment; realization of ecological examination of different types; possessing bases of ecolaw; analysis of the state of water objects, methods of cleaning of sewages and water objects in the conditions of separate ecosystem by means of new and newest technologies and methods; control is after the state of atmospheric air and water objects; providing of health of man, quality and safety of her life and activity.

Keywords: *the ecological situation, ecology with the basis of methodology, ecological education, ecological thought, ecological consciousness (or mind).*